

Fågelskydd

Skyddsvärd natur i Västmanland

Bengt H. Girell

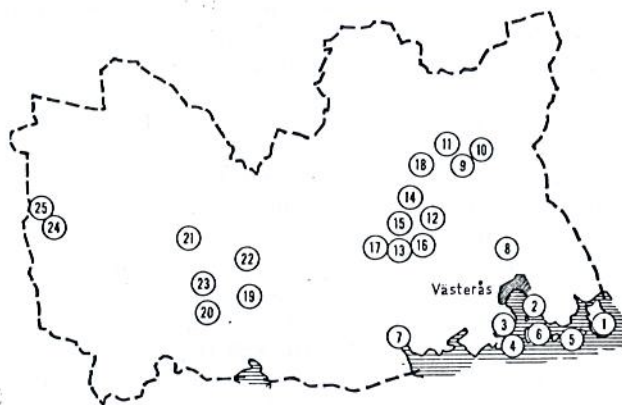
Landskapet Västmanland innesluter en mängd olika naturtyper. Det är stor skillnad mellan den mer leende naturen vid Mälaren (0,3 m ö.h.) och de barrskogsklädda höjderna i landskapets nordvästra del med Fjällberget (469 m ö.h.) som högsta punkt. Mellan dessa ytterligheter varierar landskapet på skilda sätt. Genom landskapet går gränsen mellan Sveriges norra och södra barrskogsregion, den s.k. norrlandsterängens gränslinje. Detta innebär bl.a. att fågelarter med sydlig utbredning här möter sådana arter, som normalt förekommer längre norrut. Inom landskapet finns för närvarande 14 naturreservat eller motsvarande skyddade områden, av vilka 13 är belägna i den östra delen av landskapet, som administrativt hör till Västmanlands län, och ett är beläget i västra delen av landskapet, som hör till Örebro län. Vidare finns ett stort antal domänreservat avsatta. I hög grad anmärkningsvärt är emellertid, att endast ett enda naturreservat kommit till på grund av fågellivet, trots att landskapet inrymmer flera från ornitologisk synpunkt synnerligen värdefulla områden.

Landskapet kan med hänsyn till terrängens förändring från söder mot norr och nordväst indelas i tre regioner. En genomgång av de främst från ornitologisk synpunkt mest skyddsvärda områdena kan lämpligen göras efter samma mönster.

Mälaren och Mälarslätten

Den västligaste delen av Mälaren med fjärdarna Galtén, Blacken, Asköfjärden (Askövikén), Västeråsfjärden och Granfjärden ligger inom landskapet. De största öarna inom denna del av Mälaren är Björnön, Ridön, Aggarön och Ängsö. Av dem är Ängsö (1) med tillhörande öar och holmar en av Mälarens vackraste ögrupper och avsatt till naturpark för flera år sedan. Området är ett typiskt s.k. mälarlanskap med en ljus lövträdsväxt i ett luftigt parklandskap. Bland botaniska rariteter kan nämnas Adam och Eva, som här har sin kanske västligaste växtplats i landet. Fågellivet är rikt. En inventering som utfördes sommaren 1972 gav till resultat bl.a. ca 17 häckande par av fiskgjuse och bo med ungar av häger. Sammanlagt träffades 80 arter häckande.

Björnön (2) samt öarna Östra holmen m.fl. öar i Västeråsfjärden är också skyddade. Området har främst kommit till som ett socialt reservat. Björnön är sålunda västeråsarnas främsta fritidsområde. Ön, som utgör del av en rullstensås, uppvisar alltså ett förhållandevis rikt fågelliv. Vid sundet mellan Björnön och fastlandet vid Hesslö fanns tidigare en viktig rastlokal för vadare. Vegetationsförändringar har gjort att biotopen ej längre är attraktiv. Det skulle emellertid med mycket begränsade medel vara lätt att i vart fall delvis åter-

Karta över Västmanland. Siffrorna utmärker de i texten nämnda lokalerna.

1945 häckade
nsfalken
peregrinus
fågelrika
vikarna i
anland.
H. Avelin,
1945.

stam. Flera hackspettarter förekommer. *Fisk-
gjusen* häckar i flera par. Av rovfåglar finns
vidare *brun kärrhök*, *ormvråk*, *bivråk* och *duv-
hök*. Av intresse är att vilda *grågäss* regelbun-
det visar sig kring ön. Det är i hög grad ange-
läget att hela ön avsätts som naturreservat.

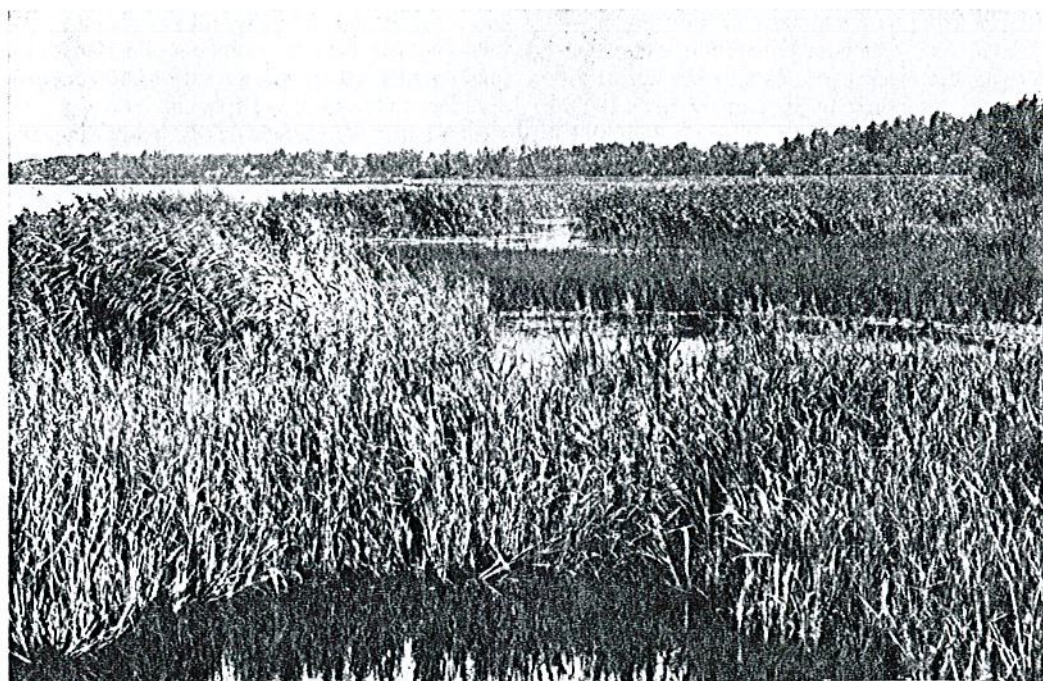
Vid Köpingsåns utlopp i Mälaren omedelbart
inpå Köping ligger *Norsaområdet* (7), vilket
främst utgörs av strandängar och vassar. Om-
rådet torde ha sitt största värde som rastlokal
för flyttande vadare med bl.a. *brushane*, *svart-
snäppa*, *kustsnäppa*, *småsnäppa*, *kärnsnäppa*,
spovsnäppa och *kustpipare* som rastande arter.
Från kommunalt håll synes man dock sakna
intresse för att bevara området. Ett industri-
område just här anses mer angeläget.

Knappt en mil norr om Västerås centrum
ligger ett träskområde, som tidigare benämndes
Frövisjön (8). Denna lilla sjö var på sin tid ett
trevligt blickfång för ögat på den här så sjö-
fattiga lerslätten. Genom olika sänkningar har
den nu blivit en värdelös sumpmark och har
inte givit markägarna någon ny odlingsbar
mark. En västmanländsk Hornborgasjöskandal
torde vara det rätta uttrycket för vad som här
skett. Endast under några dagar på våren lever
den forna sjön delvis upp ett tag. Det borde
vara en angelägen uppgift för de naturvårdande
organen att snarast återställa sjön. Om så sker
kommer Frövisjön mer än väl att försvara sin
plats under rubriken "skyddsvärd natur".

Sundet mellan Björnö och Hasslö var
förr en viktig rastlokal för vadare, bl.a.
brushane *Philomachus pugnax*. Foto:
Författaren, 29.8 1937.

Numera är gyttebankarna i sundet mel-
lan Björnö och Hasslö igenväxta med
bladvass och kaveldun. Foto: Författa-
ren.

auna. Näkter-
en fast stam

en ligger land-
nämligen den
500 m². Skor-
för fisktärna,
rut. Häckning
är intressant.
ttande vadare.
landstignings-
ningsförbudet
träckas åtmin-
omläggning av
re i hög grad
nområdet när-
är helt fredas

le skyddas, är
ranfjärden, på
pelstenarna är
och utgör en

relsen i Väst-
turskyddsöre-
riksintresse att
bevaras. Ridön
domänverket.
ö med inslag
lm, hassel och
iv skilda slag.
t måste Ridön
a har en fast

Fläcksjön i skogslåglandet hyser på våren bl.a. flockar av sångsvan *Cygnus cygnus*. Foto: Författaren, 31.7.1972.

Skogslåglandet

Norr om den västmanländska slätten tar skogslåglandet eller övergångsområdet vid. Områdets sydgräns kan i grova drag sägas följa en linje från väster mot nordöst med början strax söder om Frövi via Kolsva och Hallstahammar mot Sala. Skogslåglandet utgörs av ett tämligen flackt, sjörikt område, där barrskogen klart dominerar, med en höjd över havet av lägst 50 meter.

Från bl.a. ornitologisk synpunkt är det angeläget att snarast få till stånd ett naturreservat av sjöarna *Fläcksjön* (9) och *Gussjön* (10) med kringliggande områden i Fläckebo socken, vilken ingår i Sala kommun. Högst angeläget är vidare att motsvarande åtgärder eller andra skyddsåtgärder kommer till stånd för flera av sjöarna kring Surahammar och Ramnäs.

Såväl Fläcksjön som Gussjön är trots läget i skogslandet mycket grunda sjöar av eutrof typ, omgivna av odlad bygd, och av mycket stor betydelse såväl som rast- och häckningslokal för änder och vadare. *Sångsvanen* förekommer på våren i flockar på närmare 200 exemplar. I Fläcksjön är norra delen den viktigaste. Som rastplats är översvämningssområdena i norra delen öster om Notudden med bl.a. gräsängar mycket givande. Man kan här se upp till 200 *brushanar*, *svaritsnäppor*, *gluttsnäppor*, *grönben* och *mosnäppa*. Sedan några år har *rödspöven* iakttagits här varje vår och har 1972 häckat i trakten. Som genomsträckare har vidare iakttagits *strandskata* och *roskarl*. Bland rastande änder kan särskilt nämnas *bläsand* och *stjärtand*, och som häckande bl.a. *ärta*, *skedand*, *vigg*

och *brunand*. Av stort intresse är vidare det våtmarksområde, delvis beväxt med björkskog, vanligen kallat Gussjöträsk, som sträcker sig från Fläcksjön till Gussjön.

Gussjön överträffar Fläcksjön när det gäller häckande fåglar, särskilt änder och doppingar. Med all sannolikhet har *svarthakedoppingen* här sin största förekomst inom landskapet med 15–20 par. Vid sidan om svarthakedoppingen är *brunanden* sjöns karaktärsfågel med sannolikt ca 25 häckande par. *Skrattmåsen* förekommer i en koloni om ca 150 par. *Sothönan* har en stark stam i sjön. *Ärta* och *skedand* häckar. Vidare finns *rörhöna* och *småfläckig sumphöna*.

Ett blivande naturreservat bör inte enbart begränsas till själva sjöarna utan också omfatta områdena närmast däromkring. Helt allmänt kan sägas att det här gäller att skydda ett stycke värdefull natur i ett levande odlingslandskap, som antyder att bergslagsnaturens första utlöpare mot söder inte är så fjärran.

Som naturreservat bör också den närliggande sjön *Gorgen* (11) skyddas. Den gör dock skäl för namnet sjö endast vid vårens översvämningar. Den är värdefull som rast- och sträcklokal för änder, vadare och sädgäss. I april kan ibland 300–400 *sångsvanar* och i början på maj bl.a. många *bläsänder* och *stjärtänder* räknas in.

Trakten kring Surahammar och Ramnäs rymmer såväl grunda sjöar av mer eutrof karaktär som oligotrofa vildmarkssjöar med klart vatten. Det är inte möjligt att inom ramen för denna artikel mer än helt kort beröra några av dem. Exempel på det förra slaget av sjöar är *Gnien* (12), som utgör en utvidgning av Kolbäcksan,

Norra c
änder, l
med i va
V. Våls
enkelbec
ping, oc
får uppl
kar på
Grau är
öfver W
Vågsjön
niga strä
Här häc
knipa, st

Hösko
nebo so
större de
lat plan
intryck
synpunkt
trana, tj
häckat 1
stor utst
borde åt
mossen i

Bergslags
Norr och
landet, o
bergslags
småninge
stora dra
följa en
söder om
– Fagerst
Trots
starkt ku
dom på
sjöar, fin
område
som är a

Viktig

Som en f
en 1969 l
vidgats vi
— ifråga
vråk, fjäll
(utom k
trana, ski
hackspett,

jön i skogs-
let hyser på
bl.a. flockar
svan *Cygnus*
Foto: För-
n, 31.7 1972.

Norra och Södra Lisjön (13), fin rastlokal för änder, Djupen (14), en liten igenväxande sjö med i varje fall förr häckande gråhakedopping, V. Vålsjön (15), en ödemarkssjö med tranor, enkelbeckasiner, knölsvan och svarthakedopping, och Glåpen (16), där man på senhösten får uppleva storskrakens fiskafänge med flockar på 1 000-2 000 fåglar, varom redan Olof Grau år 1754 kunde berätta i sin "Beskrifning öfver Västmanland". En sjö av annat slag är Vågsjön (17), en typisk vildmarkssjö med stengränder och näringsfattigt klart vatten. Här häckar storlommen i flera par och bl.a. knipa, storskrake och fisktärna.

Höskovsmossen (18) om 2 km² i Västerfärnebo socken är fridlyst som naturminne till större delen. Det är en starrmoss med utpräglat plan yta. Den ger med sin stora öppna vidd intryck av äkta vildmark. Från ornitologisk synpunkt är den värdefull med förekomst av trana, tjäder, orre och även ljungpipare, som häckat 1972. Eftersom denna typ av mossar i stor utsträckning har utdikats i Mellansverige borde åtgärder snarast vidtas för att skydda mossen i dess helhet, innan det blir för sent.

Bergslagsområdet

Norr och nordväst om skogslålandet höjer sig landet, och landskapet får successivt drag av bergslagsnatur i växande omfattning för att så småningom få mera typisk bergslagsterräng. I stora drag kan väl gränsen för Bergslagen sägas följa en linje som hela tiden ligger någon mil söder om Nora - Lindesberg - Skinnskatteberg - Fagersta och fram till Avesta.

Trots att Bergslagen domineras av en ofta starkt kuperad barrskogsterräng med stor rikedom på vanligen näringsfattiga mycket vackra sjöar, finns i de mera sydliga delarna av detta område vissa områden av våtmarkskaraktär, som är av intresse från ornitologisk synpunkt.

Dit hör Hultasjön (19), Näset vid södra delen av Lindesjön (20), norra änden av Råsvälen (21), Morskogsjön (22) och Sörängarna (23) nordöst om Lindesberg. Men eljest torde det vara svårt att peka ut någon särskild sjö eller något särskilt område, där fågellivet är särskilt rikt och omväxlande i detta område, där långsträckta skogsklädda höjdsträckningar avlöser varandra och sjöar och myrar ligger i sänkorna däremellan. Det är storskrakens, knipans, storlommens och tranans land. Av stort intresse är att i detta område sängsvanen har påträffats häckande sedan början av 1960-talet med klar tendens till ökning. I vissa skogstjärnar häckar smålommen. Den stam av dalripa, som i litteraturen uppges från Ljusnarbergs socken, finns dock ej längre kvar. Men kanske kan den komma åter, eftersom det moderna skogsbruket med dess stora kalhyggen onekligen skapar en biotop, som kan tänkas passa denna fågel.

I hög grad angeläget är att de båda mossarna Hammarmossen (24) och Knuthöjds mossen (25) i Hällefors socken avsäts som naturreservat, närmast från myrgeologisk synpunkt. Om Hammarmossen har Hugo Sjörs uttalat, att den som naturminne rent objektivt är Västmanlands förnämsta. Men också från ornitologisk synpunkt är det av stort intresse att dessa myrar bevaras för framtiden.

Det har sagts, att Västmanland är vårt lands mest industrialiserade landskap. Detta medför problem av skilda slag och konflikter mellan dem som vill bevara våra naturtillgångar och dem som främst ivrar för industriell utbyggnad eller annan bebyggelse. Det är därför hög tid att pågående inventeringar påskyndas och nya sätts igång och snarast leder till att inte minst ornitologiska och andra naturvårdsobjekt av riksintresse eller av regional betydelse får det skydd, som en allt mer natur- och miljömedveten opinion kräver.

Viktig utvidgning av fallviltbestämmelsen

Som en följd av konservatorsrazzian i Västerboten 1969 har nu den s.k. fallviltbestämmelsen utvidgats väsentligt. Den omfattar i fortsättningen — ifråga om fåglar — alla rovfåglar (utom ormråk, fjällvråk, duvhök och sparvhök), alla ugglor (utom kattuggla), storkar, rördrom, salskrake, trana, skärfläcka, lunnefågel, gråspett, vitryggig hackspett, mellanspett, kungsfiskare, biätare, blå-

kråka, härfågel och sommargylling. Om därför någon av dessa fåglar dödas, fångas eller anträffas som fallvilt, så kan den inte lämnas direkt till en konservator för uppstoppning utan polisen skall underrättas. Sedan kopplas naturvårdsverket in för att bestämma vad som skall göras med fågeln, t.ex. om den skall användas för vetenskapligt ändamål.

Sture Hägerroth